

65

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ELHÚNYT TAGJAI FÖLÖTT TARTOTT
EMLÉKBESZÉDEK.

SZERKESZTI A FŐTITKÁR.

XIII. KÖTET. — 1. SZÁM.

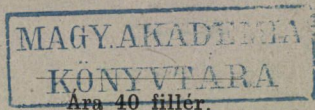
EMLÉKBESZÉD
MÁTYÁS FLÓRIÁN

R. TAG FÖLÖTT

BÉKEFI REMIG

L. TAGTÓL.

(Olvastatott a M. Tud. Akadémia 1906. január 29-én tartott összes ülésén.)

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1906.

- I. KÖTET.
- I. Korponay János l. t.-ről. *Kápolnai Pauer István* l. tagtól — kor. 20 fill.
 II. Suhayda János lev. tagról. Dr. *Konek Sándor* r. tagtól ... — > 20 >
 III. Moróczy István lev. tagról. *Galgóczy Károly* lev. tagtól ... — > 20 >
 IV. Révész Imre l. tagról. *Ballagi Mór* r. tagtól ... — > 40 >
 V. Broca Pál külső tagról. *Lenhossek József* r. tagtól ... — > 60 >
 VI. Asbóth Jajos lev. tagról. *Kápolnai Pauer István* lev. tagtól — > 20 >
 VII. Ami Boué külső tagról. Dr. *Szabó József* r. tagtól ... — > 20 >
 VIII. Fabritius Károly lev. tagról. *Kozma Ferencz* lev. tagtól ... — > 80 >
 IX. Jerney János emlékezete. *Gyárfás István* lev. tagtól ... — > 40 >
 X. Mihályi Károly lev. tagról. *Domanovszky Endre* lev. tagtól — > 20 >
- II. KÖTET.
- I. Molnár Aladár levelező tagról. *Tanárky Gedeon* l. tagtól — > 40 >
 II. Árkosi Benkő Dániel lev. tagról. *Galgóczy Károly* lev. tagtól — > 20 >
 III. Mailáth Gy. emlékezete. Gr. *Szécsen Antal* t. tagtól ... — > 20 >
 IV. Charles Róbert Darwin k. tagról. *Margó Tivadar* r. tagtól — > 80 >
 V. Wöhler Frigyes k. tagról. *Nendtvich Károly* l. tagtól ... — > 20 >
 VI. Érkövy Adolf l. tagról. *Galgóczy Károly* l. tagtól ... — > 20 >
 VII. Zsivora György l. tagról. *Tóth Lőrincz* rendes tagtól ... — > 40 >
 VIII. Fenzl Ede k. tagról. Dr. *Haynald Lajos* igazg. és t. tagtól — > 60 >
 IX. Sainte-Claire Deville Henrik k. t.-ről. *Than Károly* r. tagtól — > 60 >
 X. Mignet Ferencz k. tagról. *Trefort Ágoston* igazg. tagtól ... — > 20 >
- III. KÖTET.
- I. Tarczay Lajos rendes tagról. *Török József* r. tagtól ... — > 20 >
 II. Thiers Lajos Adolf k. tagról. *Trefort Ágoston* t. tagtól — > 20 >
 III. Lönnrot I. k. tagról. *Hunfalvy Pál* r. tagtól ... — > 40 >
 IV. Baintner János l. tagról. *Apáthy István* r. tagtól ... — > 20 >
 V. Guizot Ferencz k. tagról. *Trefort Ágoston* t. tagtól ... — > 20 >
 VI. Horváth Cyrill tisz. tagról. Dr. *Pauer Imre* tisz. tagtól — > 20 >
 VII. Davis József Bernát k. tagról. *Lenhossek József* rendes tagtól — > 40 >
 VIII. Vondrák A. lev. tagról. *Vécsey Tamás* lev. tagtól ... — > 40 >
 IX. Konek Sándor r. tagról. *Kautz Gyula* r. tagtól ... — > 20 >
 X. Kruesz Krizosztom t. tagról. *Hollósy Jusztinián* lev. tagtól — > 40 >
- IV. KÖTET.
- I. Zsoldos Ign. r. tagról. *Tóth Lőrincz* r. tagtól ... — > 60 >
 II. Benfey Tivadar k. tagról. *Budenz József* r. tagtól ... — > 20 >
 III. Frankenburg Adolf l. tagról. *Vadnai Károly* l. tagtól ... — > 40 >
 IV. Tárkányi Béla József t. tagról. *Szvorényi József* t. tagtól — > 60 >
 V. Dr. Henle Jakab k. tagról. Dr. *Mihalkovics Géza* r. tagtól — > 20 >
 VI. Pompéry János l. tagról. *Joannovics György* t. tagtól ... — > 20 >
 VII. Gyárfás István l. tagról. *Szilágyi Sándor* r. tagtól ... — > 20 >
 VIII. Kovács Pál lev. tagról. *Vadnai Károly* r. tagtól ... — > 20 >
 IX. Ladányi Gedeon l. tagról. *Szabó Károly* r. tagtól ... — > 20 >
 X. Korizmiás László t. tagról. *Galgóczy Károly* lev. tagtól ... — > 20 >

EMLÉK BESZÉDEK
A M. TUD. AKADEÉMIA TAGJAI
FELETT

SZERKESZTI
A FŐTITKÁR

TIZENHARMADIK KÖTET

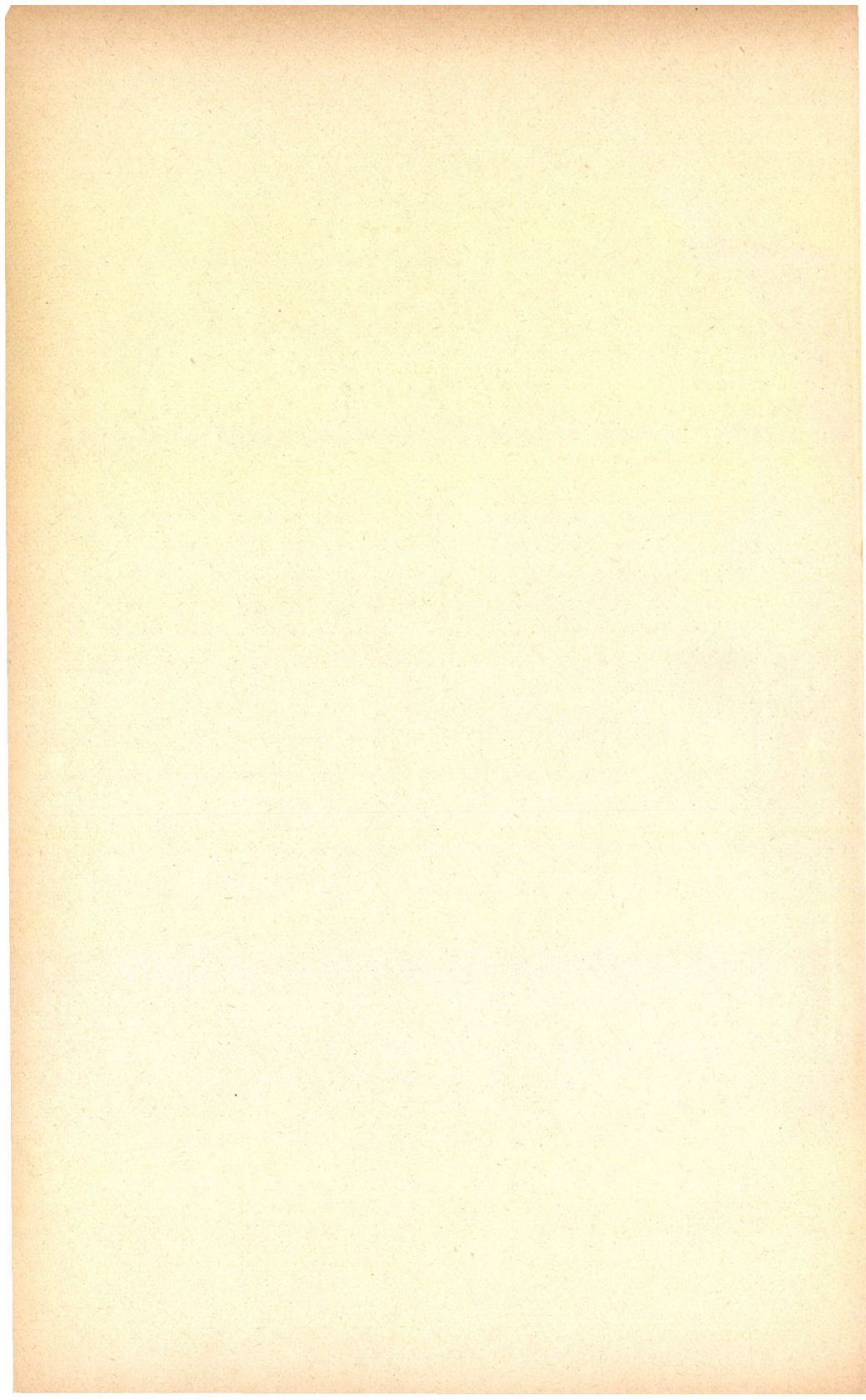
BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEÉMIA
1908.

300822

TARTALOM.

- LI. Emlékbeszéd Mátyás Flórián r. tag felett. *Békefi Remig* l. tagtól.
 - II. Emlékbeszéd Pulszky Ágost l. tag felett. *Concha Győző* r. tagtól.
 - III. Emlékbeszéd Staub Móríc z l. tag felett. *Mágócsy-Dietz S.* l. tagtól.
 - IV. Emlékbeszéd Gróf Kuun Géza tiszt. és ig. tag felett. *Goldziher I.* r. tagtól.
 - V. Emlékbeszéd Br. Radvánszky Béla t. és ig. tag felett. *Zsilinszky M.* r. tagtól.
 - VI. Emlékbeszéd Fayer László lev. tag felett. *Balogh Jenő* lev. tagtól.
 - VII. Emlékbeszéd Hoffmann Pál r. tag felett. *Vécsey Tamás* r. tagtól.
 - VIII. Emlékbeszéd Wosinsky Mór l. tag felett. *Ortvay Tivadar* r. tagtól.
 - IX. Emlékbeszéd Reclus Elisée k. tag felett. *Lóczy Lajos* r. tagtól.
 - X. Emlékbeszéd Csaplár Benedek l. tag felett. *Ortvay Tivadar* r. tagtól.
 - XI. Emlékbeszéd Schmidt Sándor l. tag felett. *Schafarzik Ferencz* l. tagtól.
 - XII. Emlékbeszéd Hegedűs Sándor r. tag felett. *Nagy Ferencz* r. tagtól.
-

MÁTYÁS FLÓRIÁN R. T. EMLÉKEZETE.

1818—1904.

Erdély hatalmas határlánczolatával Magyarországnak keleti védőbástyája; történetével az alkotmányos szabadságnak, az állami önállóságnak és a nemzeti érületnek örökre szóló példája; fiaival meg a magyar irodalom és tudomány kiváló munkásai számának szüntelen gyarapítója.

Ezen jelesek sorából való *Mátyás Flórián* is, a kinek emlékezetét ma, tek. Akadémia! kegyelettel ünnepeljük.

Mátyás Flórián életpályája, mely 1818. május 3-án Felső-Detrehemben (Torda-Aranyos vm.) indult meg, a legeredetibb és legegyénibb emberek egyikét állítja elénk. Élete egy folyóhoz hasonlít, mely a hegytetőn kised forrásban buggyan elő s gyors folyással, merész esésekkel és hirtelen fordulatokkal siet le a völgybe, a hol maga vájja ki medrét s ebben természetesen, szabályozatlanul hömpölygeti hullámain, közben-közben elöntve vizével a vidéket s ennek megtermékenyítése után csendes méltósággal, de örökös küzdelemmel halad töretlen utakon; s végezetül salakjától megtisztult vizét beleönti a tengerbe, hogy ennek hajói könnyebben és biztosabban szolgálhassák az emberi művelődés érdekeit.

Szüleivel már mint gyermek Kolozsvárra kerül. Az elemi iskolát és a gymnasium legalsó osztályait itt járja ki. Az alig tizenegy éves ifjú ekkor megválk a szülői hástól; lelke be, Magyarország felé vonzza. Egészen egymaga, saját erejére hagyva indul meg viszontagságos életútjára.

Gymnasiumi tanulmányait Keszthelyt, Kantán, Nagy-Szebenben, Eszéken és Pécsen folytatja. Itt Kelemen József kano-nok személyében nagy jótevőre tesz szert. De azért itt sincs maradása. Távozásakor Kelemen keserű szemrehányással illeti. A retorikát Fiumében, a poésist Paduában, a philoso-phiát meg Zarában hallgatja.

Jó részben gyalogszerrel végzett vándorlásai közben sokat küzd és szenved. Tanulmányait többször félbeszakítja s a gazdaságban mint marhaetető, a kőművesek mellett mint téglahordó, majd mint szabó-, varga-, borbély- és festő-inas, instruktor és tolmács keresi kenyerét. Ilyen tapasztalatok után találóan mondogatta magáról, hogy ő volt »*az utolsó koldusdiák*«.

Az ifjúkornak ezen változatos tényei nem a szalma-tűz kedély pillanatnyi hevületének és a könnyelműség meg-gondolatlanságának megnyilatkozásai, hanem a lélekben rejlő hivatásnak részint sejtelemszerű, részint erősen tudatos jelen-ségei. A még nem is tizenhétéves ifjú Fiuméből, 1834. decz. 25-én, imigyen ír szándékáról Pécsre Kelemennek, az ő felejtethetetlen pártfogójának: . . . »feltett czéломat Pécsen való mulatásom ideje alatt éppen nem bizodalmatlanságból hallgattam el, hanem látván, mily kegygyel viseltetik Nagy-ságod erántam, vakmerő igyekezetimet tudtára adván elkomo-rítani nem akartam; most pedig, mivel levélben bizottab-ban szoktunk írni, ide félig feljegyzem, mert kimondani sem merem s magamba tartani sem akarom. Oly magas tető ez, hogy nékem, ki gyakran tekintetek fel, fejem szédül a nézésben, s odajutásomat reményleni se mervén, gyors lép-tekkal sietek halálom elejbe s csont karjai közt Epaminon-dásként teszem le sanyar életemmel a szenvedéseket. . . . Most az elkerülhetetlen veszélyek végetlen örvényinél egye-bet nem látok előttem; s a kezét nyájasan felém nyújtó szerencsét kigúnyolván, bele lépek; csendesen tűröm vas keze súlyát, bátran vetem mellemet a megszokott csapások ellenibe, mert gyermekévimtől fogva czéljának tévén a bosszús sors rajtam már halomra törte nyilait; s mint a megedződött aczél, mely a kalapács gyengébb ütésinek nem engedvén, a nehezebb pörölyök alatt darabokra törik: úgy

engem is a komor szerencse ellenállhatatlan hatalma porrá zúzhat, de elkezdett utamból semmi erő ki nem téríthet; sőt, hogyha ingadozni fog, magával a fatummal megküzdök; s vagy ezer veszélyek közt kívánt czéломhoz feljutok, vagy (a mi hihetőbb) előbb kiszóllítatom az élők sorából . . . A míg pedig e földön mulatok, fennen harsogom Niobeval: »Maior sum, quam cui possit fortuna nocere« . . . Én czéлом főpontjára a derék Lafayette nyomdokain igyekszem; s noha ez tekervényes és bizonytalan út, de . . . hogyha ott el talállok esni, életemmel mindenemet elvesztvén, meg-
tarthatom azt, a miről a poëta szól: »Omnia dum perdis, famam servare memento« . . . Halloom ugyan, mintha nékem mondaná Phoebus: »Magna petis Phaëton«. De itt Phaëtonként erősen állván szándékom mellett, megragadom a gyep-lőt s Jupiter ezer mennykövi közt helyemen maradok; minek utánna ég-föld lángba borult, ha veszek, velem mindennek veszni kell.«

A meggyőződés, a tudatos életcél és az erős elhatározás szavai ezek s a felfogás komolyságát és színvonalát tekintve, tizenhétéves ifjúnál egészen szokatlanok.

Törekvéseiről a fátyolt azonban 1835. szept. 8-iki levelében lebbenti föl teljesen: . . . »Az én czéлом — úgy-mond — dicséretes és szent, s több mint egy próbám van róla, hogy a sors nem hibázhat s jó véget fog érni; nagy ereje van a nemezisnek, mely engem felgyúlaszt s erőt fog adni; Juvenalist is ez készítette és segítette a satyrákra . . . Hát csak a gazdagok és nemesek lehetnek jótévői az emberi-ségnek? csak azoknak van jussok fellépni a világ piaczára s hajhászni a dicsőséget? Azon méltatlanok hát magasabb lények nálunknál; csak az ő neveik érdemlik az örök emlé-kezetet, jobb agyagból levén formálva? Mi szegény község a szenvedésekre kárhoztatva köszönjük meg, ha izzadságunk után egy kis kenyeret kaphatunk s nem veszünk el éhen? . . . Én nem akarok a sokaság útján járni, csendesen élni, jól enni és inni s hazámban boldogul meghalni . . . *Hogyha élek, mondhassam, hogy éltem; s nemcsak kevésnek s kis időre használják, hanem hogy a késő nemzetség is érezze hasznát életemnek . . .* A mit pedig mások bennem állhatat-

lanságnak s hibának neveznek, én azt állhatatosságnak és erkölcsnek vélem... Engem semmi sem kényszerített, hogy hazámat elhagyjam s annyi földet bétazzak; sőt számtalan akadályokat találtam: a szegénységet, esmeretlenséget stb.; de láttam, mily sokat fog czéломra használni a nyelvek esmeretsége; alkalmam van az idegenek szokását nemzetemével összehasonlítani, testemet a szenvedésekhez, nyomorúságokhoz szoktatni s békességes türesemet erősíteni»...

Ime egy tizennyolcz éves ifjú kinn az élet tengerén, tele idealizmussal és magas törekvésekkel! Fennén hirdeti magáról:... »*én nagyra teremtettem*; követem a láthatatlan kezét, mely engem vonz s oly nevelést ada kiskoromtól fogva vezetgetvén, melynél jobbat egy föld hatalmasa gyermekei sem nyerhetnek.«¹

Az ifjú léleknek ezen merész s párját ritkító szárnyalását a komoly munkának kitartó tevékenysége kísérte. A latin és görög nyelven kívül, a még nem is húszéves ifjú elsajátítja a német, francia, olasz, zsidó és arab nyelvet. Verseiben fordít Anakreonból, Sapphóból és Petrarcából. Ezeket és önálló verseit sűrűn küldözgeti Kelemen részére, hogy lássa haladását s így távozásán megnyugodjék.

A mint meg arról értesül, hogy Kelemen betegeskedik, imigyen fogja tréfára a dolgot:... »Ne higgyen sokat az orvosoknak, kiknek tudományuk »*nescio*«-ból áll; mert egy közülök így ír: »Si vis sanari de morbo, *nescio*, quo, sumes medicinam, *nescio*, quam vel quandam, et sanaberis, *nescio*, quando«.² Háláját ezen jótékony ember iránt gyakran kifejezi leveleiben³ és kijelenti, hogy »a mi vagyok és leszek, Nagyságodnak köszönöm Isten után«.⁴

Nem kis meglepetésre, 1838. aug. havában belép a ragusai piaristák közé. A kolostorba kevés hivatást vitt magával, mert pártfogóját arról értesíti, hogy »az egyházi életről ugyan, igazán szólván, nem vagyok még egészen meggyőződve; hanem annyira már jutottam, hogy azt, a mit

¹ 1836. jún. 5-iki levele.

² 1838. okt. 1-i levél.

³ 1835. decz. 7-iki levél.

⁴ 1837. jún. 6-iki levél.

a józan ész és az isteni Gondviselés fog javasolni, követni képes legyek«. ¹

Rendbe lépésekor megváltoztatja a nevét; »mert — úgy-
mond — Szent Flórián katona volt, én szerzetes; s mert
nehéz versbe tenni. *Zephyrinust* választottam több okok-
ból: 1. Mert pápa. 2. Mert ritka. 3. Mert jól áll a vers-
ben. 4. Mert igen kedves hangú, mint Quintilianus írja.« ²

Novitius-mestere, Bednárovits János, magyar ember.
Az ő bizalmából Mátyást már mint novitiust megbízták a
gymnasiumban a tanítással. De még így is rövid ideig viselte
a Zephyrinus nevet. Bucsút vesz Ragusától s hosszas bolyon-
gás után 1839-ben Pécsre érkezik.

Itt elvégzi a jogot s egyideig ügyvédkedik; közben
Kelemen kanonokot, mint követet, kisköveti minőségben,
elkíséri az 1843/44-iki pozsonyi országgyűlésre. Majd nevelős-
ködik Gombán (Somogy vm.) Forgách grófnéknál, Borgátán
(Vas vm.) a Skerlecz, Gödrén (Baranya vm.) meg a Sis-
kovics családnál.

Ezen idő alatt erősen neki lát az önművelés munkájá-
nak. Nyelvi tanulmányait folytatja és szélesebb alapokra
helyezi. A nyugati nyelvek mellett főleg a keletieket tanulja
ritka szorgalommal s eddigi ismereteit a szanszkrit és perzsa
nyelvvel gyarapítja. Valóban megkapó jelenség, hogy egy
egészen vagyontalan ember, kinn pusztán és falún, teljesen
magára hagyatva, az összehasonlító nyelvészettel az ötvenes
években tudományos alapon foglalkozik! A külföld szellemi
törekvéseiből megértette, hogy az egyetemes és hasonlító
nyelvészet milyen előkelő rangra emelkedett. »A jelenkori
tudósnak — úgymond — illik ismernie az élő művelt nyelve-
ken s az ó classicaiakon kívül a szanszkritot, zendet, par-
szit, új perzsát (árja nyelvek); s ezektől maradt nyugórái-
ban foglalkoznia héberrel, szyrrel, chaldaeival és aethiopi-
val, ha magának alapos fogalmat akar szerezni csak pehlvi
maradványokról is.« ³

A tudományos irodalom terén legelőször 1855-ben,

¹ 1838. okt. 1-i levél.

² U. o.

³ Magyar-árja Nyelvhasonlatok. IX. 1.

tehát félszázaddal ezelőtt lép föl a »*Magyar-árja Nyelvhasonlatok*«-kal. Sok tudás, széles látókör és határozottság rejlik ezen tanulmányban. Hunfalvy Pállal szemben korainak tartja még a finn-magyar nyelvrokonság kimondását; hiszen »az összehasonlítás bármely aprólékos s a szőrszálhasogatásig pontos volt is, még eddig mind hiányos, — mert egyoldalú.«¹ Miért is ő a finn-magyar nyelvhasonlatokkal szemben a magyar-árja nyelvhasonlatokat hüvelyezi ki. Ezzel azonban a kérdést nem tartja eldöntöttnek. »Meg kell előbb — úgymond — vitatni egész terjedelmökben az elveket, melyek a származási kérdés megfejtésében vezérelhetnek; ismerni kell a hasonlatokat és különbségeket, s ezek gondos egybevetése s a kételyek kiegyenlítése után lehet majd tudni és kimondani a magyar nyelv viszonyát a többi nyelvekhez.«²

Ezen tudományos vitára *Mátyás* egyenesen felhívja a szakembereket, midőn hozzájuk imígyen fordul: »Tudományos nyelvbúvárok elfogulatlan figyelmébe ajánlatik e kísérlet, várva szakértő ellenjegyzeteket, megigazításokat s a dolog tovább fejlesztését.«³

De bizony várni nem igen várt. »*A magyar nyelv finnítési törekvések ellenében*« című értekezésével már 1857-ben maga indítja meg a vitát, melyet *nemzetinek* nevez. Legalább »ne vethesse a külföld szemünkre, hogy míg tudósai fölöttünk határoznak, útbaigazító szót emelni vagy nem akarunk, vagy képesek nem vagyunk« ... Bármilyen viszonyok között vagyunk is, »annyit mégis tehetünk, hogy búvárlataik eredményével időnkint megismerkedvén, bírálólág vagy éppen czáfolólág nyilatkozunk oly tárgyban, mely minket közelebről érdekel s melyet nálók jobban tudhatunk.«⁴

Szemrehányólag említi, hogy »a finnezés honunkban is divatossá, sőt általánossá kezd válni; egyetlen nyelvészeti

¹ Magyar-árja Nyelvhasonlatok. 26. l.

² U. o. 33. l.

³ U. o. XII. l.

⁴ A magyar nyelv finnítési törekvések ellenében. 60. l.

intézetünkön ¹ uralg; segélyeztetik.« ² Úgy érzi, hogy a magyar nyelv iránti kegyelele kötelességévé teszi ezen befogás megczáfolását. »E hiedelem s nem elbizottság csekély készségemben ösztönzött föllépnem magyar-finnítési törekvések ellen; nyomot és irányt mutatva honszerető képzetebb tehetségeknek a meggyökerezett balvélemény megingatására, kiirtására.« ³

Hangsúlyozza Mátyás, hogy egyes betűk, szótagok és szók hasonlósága még nem állapítja meg a nyelvrokonságot; a szóalkotás és mondat szerkeztés módja a fő. A szóhasonlítás csekély bizonyító erejére így mutat rá: »A finnezők egyes szóhasonlatokat találtak finn és magyar nyelv között, vannak szóhasonlatok a magyar és árja... nyelvek között. A mennyi hasonlót ők mutatnak, annyit mutassunk mi. Eredmény: Vagy az árja is magyar-rokon, vagy a finn sem az. . . . Így a finn hasonlatoknak bármely számos volta nem okoz aggodalmat az árját hasonlítóknak; lesz mindig egyenlő számú szava, sőt több is, ha kell.« ⁴

Mátyás tanításával szemben Hunfalvy Pál száll síkra 1857. okt. 5-iki akadémiai felolvasásában. Kritikája erős, majdnem lesújtó. Kifogásolja nála, hogy finnező vélemény ellen az harczol, a ki a finn nyelvben nem jártas.

Nemsokára ezután, 1858-ban megjelent *Csengery Antal*nak »Az altaji népek ősvallása, tekintettel a magyar ősvallásra« című munkája. Erre és Hunfalvy támadására Mátyás »*Észrevételek finnező véleményre. A magyar ősvallásról, nyelvészeti viták és újabb magyar-árja nyelv hasonlatok*« cím alatt 1858-ban felelt.

Ez már határozottan polemikus munka, a hazafias szempontok előtérbe tolásával. Szerzője egész biztossággal küzd a magyar-árja nyelv hasonlítás és a magyar nyelv szerkezetének és rendszerének mezején. Hevesen forgatja a fegyvert s nem egyszer kiméletlenül sebez. Ellenfelei törekvését rosszalja s erős magyar önérzettel így kiált föl: »Elfogu-

¹ A Magy. Tud. Akadémiát érti.

² U. o. XIV. l.

³ U. o. XVI. l.

⁴ U. o. XVI—XVII. l.

latlan honfiak s magyar Akadémiánk magyar irányú tagjai! Emeljünk szót szavak ellen; ne nézzük részvétlenül a játékot nemzeti multunkkal. Ha győznek, tudományuk súlya győzzön! S ekkor e sorok írója hevesb támadása mentsegeül azt hozza föl, hogy ő *magyarnak* született, mi isteni gondviselés műve s bűnül neki csak az volna tulajdonítható, hogy nevezetéhez (nem finn-magyar) kelletén túl is hű akart maradni.«¹

Ez a három mű — bármily heves forrongás és éles ellentét keletkezett is nyomukban — megtermette Mátyás részére az irodalmi babért, midőn a Magy. Tud. Akadémia 1858. decz. 15-én levelező tagjai sorába választotta.

Székfoglalójában »*A hasonlító nyelvészetről, tekintettel nyelvünk íkirati fontosságára*« értekezik. Úgy véli, hogy az Akadémia »körében emelt szó a *nyelvbecsületért* sokkal nyomatosb lesz«. Kijelenti, hogy »jövendő működésének iránya, mint az eddigie, polemia a szeszélyes magyar hasonlító nyelvészeten ellen s ellenállás minden oly tudománytalan törekvésnek, mely a magyart más valamivé akarja tenni, mint a mi«.² Kifejti a hasonlító nyelvészeten föltételeit és elveit s tiltakozik a behistuni feliratnak magyar őstörténeti jelentősége ellen.³

Mátyás ekkor már a cisztercezi rend pécsi főgymnasiumában tanárkodik. Az oktatás erős munkája nem bénította meg irodalmi tevékenységét; sőt Akadémiánk felolvasó asztalánál gyakran megjelenik és 1860-ban megindítja »*Magyar nyelvtudomány*« című munkáját. Erre is tudományos szelleme és erősen hazafias érzülete készíti. ... »ha — mondja Mátyás — magyarosan hangzik ugyan, de nem magyar, a mit *szólsz*; mivel nem magyar, a mit *gondolsz*: megtörténhetik, hogy nem lesz magyar, a mit *érzesz*. Lesz magyar föld, csak magyar ember legyen; de nem lesz

¹ Észrevételek finnező véleményre. A magyar ősvallásról, nyelvészeti viták és újabb magyar-árja nyelvhasonlatok. VI. l.

² Magyar Nyelvtudomány. I. füzet. A magyar birtokviszony. Nyelvszabályozási munkálat Mátyás Flórián által. — Függelékül: Az 1859. júl. 7. olvasott akadémiai székfoglaló beszéd 67. és 69. l.

³ U. o. 70—88. l.

magyar ember, ha nem magyar a beszéde«. ¹ Pedig úgy látja, hogy »classicusainktól hirlapi tárczaíróig nincs, ki csak a birtokviszonyt is következetesen kezelné«. ²

Ezért legelőször a birtokviszonyról értekezik. A magyar birtokviszony azonkori ingadozásait, a viszonyítás elméletét és gyakorlati alkalmazását s a birtokviszony történeti életét nyelvemlékeink alapján nagy eruditióval tárgyalja. ³ Majd igazításokat és pótléket nyújt a magyar nyelv szótárához. Akadémiánk színe előtt kimondja 1862. október 3-ikán: ... »feltűnő, hogy Révai elhunytá óta ... egyetlen lényeges nyelvkérdés győzőleg el nincs igazítva«. ⁴ Ennek okát a nyelvtörténeti irány elhanyagolásában látja. Az akadémiai Nagy Szótárnak sok jó tulajdonságát elismeri; de követeli, hogy a szó értelmezését irodalmi példák, vagyis történelmi alapon nyugvó nyelvtények támogassák. ⁵

A nyelvtörténeti irány érvényre jutásáért Akadémiánk körében 1863. márcz. 30-ikán száll síkra »*Magyar ősnyelvtanulmányok*« című felolvasásával. Ebben a »Halotti Beszéd«-et értelmezi meglepő nyelvtörténeti tudással. »Példákat hoz fel... betűsorban szerkesztett s magánhasználatra kész nyelvtörténeti adatgyűjteményből. Ez a »Magyar nyelvtörténeti szótár«. ⁶

Ekkor tehát föllebbentette a fátyolt azon fontos titokról, hogy a magyar nyelvtörténeti szótár anyagát egybe-gyűjtötte. »Keletkeztét — úgymond — magyar-árja nyelvhasonlatok egybeállítása okozá, magyar-finn-lap rokonítás ellenében. . . . Megkisérlém nyelvemlékeink tüzetes és hasonlító tanulását; betűsorba illesztém, könnyebb használhatóság végett, jegyzeteimet; s látám, hogy nyelvkérdések megvitatása, felállított elméletek igazolása vagy czáfolása nyelvtörténeti tények segélyével biztosabb, mint a nélkül. . .

¹ U. o. 4. l.

² U. o. 3. l.

³ U. o. 5—62. l.

⁴ Magyar Nyelvtudomány. II. füzet. Akadémiai Értekezések igazítás- és pótlékul a magyar nyelv szótárához. 5. l.

⁵ U. o. 17. és 33. l.

⁶ U. o. 37. l.

Nyelvrokonság, grammatikai formák s ezek használata feletti vélemények, nyelvtörténeti alapon, maradandó becset nyervehetnek». ¹

Szakemberek biztatták Mátyást a mű közzétételére. 1863. máj. havában a magyar előkelő társadalomhoz fordult aláírási felszólításával. Majd meg a Magy. Tud. Akadémia anyagi támogatását kéri. A nyelv- és széptudományi osztály 1865. nov. 6-án tárgyalta az ügyet. A jelenlevő Szepesi Imre akadémiai tag és egyetemi tanár levele szerint, Toldy Ferencz ezen tárgyról szólóban »a többi között ez Ég külön gondoskodásának tulajdonítá oly egyén létezését, ki a nem sokára bevégezendő Akadémiai Nagy Szótár egy lényeges és igen szükséges alkatrészén, a nyelvtörténeti szótáron már évek óta ahhoz megkívánt tudományos készültséggel és nemcsak férfias kitartással, hanem a szó legszorosb értelmében egész önfeláldozással, fáradságosan működik. Annak ily üdvös és már eddig is sok éjjeli s nappali bűvárkodásba került munkásságát nem lehet, nem szabad, megbocsáthatlan bűn és kipótolhatlan vesztesége nélkül az Akadémiának nem tudni. Ideje tehát, hogy ezen férfi tudományát és munkásságát az Akadémia tovább nemcsak ne mellőzze, hanem minden kitelhető módon megszerezni, lekötöni és legszentebb ügyének tekinteni törekedjék.« ² Alkalmazza tehát az Akadémia Mátyást másod-könyvtárnoknak 600 frt évi fizetéssel, a készülő nyelvtörténeti szótár fejében megkapjon még ezenfölül 400 frtot évenként. Az osztály Toldy javaslatát elfogadta. »És már most — jegyzi meg levelében Szepesi — intézze úgy ügyeit, hogy nemsokára nem Pécsé, hanem Budapesté, s nem is ezé, hanem édes hazájáé, szeretett nemzeteé . . . lehessen«. ³ Mátyás 1866-ban csakugyan feljött Budapestre lakni, de a másod-könyvtárnoki állást nem foglalta el. Egész idejét nyelvtörténeti tanulmányainak szenteli. Ezek eredményeiről már 1867-ben hírt hoz »A magyar nyelv multja és jelene. Nyelvtörténeti Szótár s

¹ U. o. 61—63. l.

² Szepesi Imre 1865. nov. 9-iki levele. (Mátyás Flórián iratai között.)

³ U. o.

ethnographiai utazás terve.» Elvül hirdeti, hogy »nyelvtörténeti alap nélkül ingatag minden elmélet« ... s »a jelen nyelvfolym menete csak teljesen ismert *multja* nyomán szabályozható.« Vállalkozását nemzeti érdeknek tartja. Nem ígér többet, mint a mennyit adhat. Nyíltan megmondja, hogy »anyagi teljességről, tökélyről szó még most itt nem lehet. Ez sem egy ember, sem egy évtized feladata. A munka csak kezdemény. Már mint ilyen is terhes vállalatnak bizonyult s oly merésznek, mint ha az akadémiai palotát egy ember kezdené tervezni, alapját ásni, a nyers anyagot hordani, idomítani; — s egyúttal rövid évtized alatt az épület teljes befejezését ígérné.« De arról azután nemesen gondoskodott, hogy ez a »kezdemény ne legyen töredékes, s a teljesítésben fáradozó utókor bontási késleletektől megkíméltessek«. ¹

1868-ban már megjelent a »*Magyar Nyelvtörténeti Szótár*« első füzeté, melyet a következő évben a második követett.

A Magy. Tud. Akadémia ezen vállalatot két évben 500—500 forinttal támogatta. Mátyás látta, hogy a rendkívül fáradságos munkából kettőzött szorgalom mellett sem tud havonként egy nyomtatott ívnél többet megírni. S mivel az elkészült részek arányában az egész mű legalább 250 ívesnek ígérkezett, befejezésére húsz év lett volna szükséges. Mátyás ekkor már túl volt az ötvenen; a húsz év tehát nagyon hosszú időnek tünt föl előtte. Megfelelő munkatársakat kívánt maga mellé venni, a kik a feldolgozásban annyira segítsék, hogy évenként ötven ív jelenhessék meg. Ezért arra kérte a Magy. Tud. Akadémiát, hogy a legalább húsz esztendeig tartó 500 forintnyi évi összeg helyett segítse a vállalatot öt éven át 2000—2000 forinttal. Kívánsága nem teljesült.

A magyar társadalom köréből meg művének csak huszonnégy aláírója akadt. ² Mindez Mátyást elkeserítette. A harmadik füzetet »*Magyar Nyelvtörténeti Szótár-kisér-*

¹ A magyar nyelv *multja* és *jelene*. Nyelvtörténeti Szótár, s *ethnographiai utazás terve*. 3—4. l.

² Régi magyar családi és időnevezetek. 40. l. és Nyelvtudományi Közlemények III. 360. l.

let» cím alatt 1871-ben saját költségén adja ki s a resignatio hangján »a kegyes olvasóhoz« egyebek között így szól: »E szótár kiadásának vége szakadván, címéhez *kísérlet* szó járult. Anyaga *zs* betűig gyűjtve van, de szerkesztése és sajtó alá tisztázása nem kis fáradsággal jár. E dolgot magam nem győzőm, s nem akad, ki ingyen tegye. Jövedelem nincsen. A II-ik füzetből elkelt 50 példány ára a nyomdai költség felét sem fődözi... Téged pedig kegyes olvasó! sajnálattal értesítlek, hogy sok évi fáradságom s nem kis költségem, nagyobb közönség részvétlensége következtében, füstbe ment.«¹

S ezzel Mátyás Flórián Magyar Nyelvtörténeti Szótára félbeszakadt. Kétségkívül nagy kár, hogy Mátyás terebélyes tudása, bámulatos szorgalma és alapos munkálkodása a magyar tudomány javára nem érvényesülhetett. De övé marad az érdem, hogy az eszme, mely a Kovachichok és Horvát István lelkéből pattant ki, az ő munkás kezei között érett meg; s Magyar Nyelvtörténeti Szótárával, mely a hangváltozás, értelmezés, képzés, ragozás és szókötés szám-talan példáját öleli fel, a magyar tudós ideális felfogásának, önzetlen érzületének, tudományos készültségének és megbízható munkájának követésre méltó példáját adá. A ki Mátyás Flórián »Magyar Nyelvtörténeti Szótára«-nak eredeti kéziratát, 1056 ívrétű oldalon, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában² megtekinti, az a derék szerző iránti becsülésében és tiszteletében örökre állandósul.

Mátyás szellemi életében most nagy fordulat készül. Ezentúl még csak két ízben, »*Régi magyar családi és időnevezetek*«s »*Magyar nyelvritkaságok*« című dolgozatában számol be nyelvészeti tanulmányairól; s ezzel a nyelvtudománytól végleg búcsút vesz és egészen a történetírás mezejére lép.

Mátyás a történelemmel már nyelvbúvárlatai közben is nagy kedvvel foglalkozott. »*Asztrik-Anasztáz első esztergomi érsek és Szent István 1001-ki oklevele*« című

¹ Magyar Nyelvtörténeti Szótár-kísérlet melléklete.

² Magy. Nemz. Múzeum könyvtárában 1274.

Fol. Hung.

akadémiai felolvasása, melyben a pannonhalmi alapító-levél hitelességét vitatja, méltán keltett érdeklődést Mátyás Flórián, a történetíró iránt. Nagyban fokozták azt »*Gizella, szent István király felesége védelmé*«-re és *Anonymus időkoráról* Akadémiánk körében sűrű egymásutánban tartott jeles értekezései.

Történeti tárgyú vizsgálódásai meggyőzték Mátyást, hogy hazai történelmi kútfőinknek szövegkritikán alapuló kiadására nagy szükség van. Érezte, hogy *Bél Mátyás*: »*Adparatus ad Historiam Hungariae*«, *Schwandtner*: »*Scriptores Rerum Hungaricarum veteres ac genuini*«, *Kovachich Márton György*: »*Scriptores Rerum Hungaricarum minores*« és *Endlicher*: »*Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana*« gyűjteményes művei többé már nem kielégítőek. Lelke előtt egy kútfőgyűjtemény eszméje lebeg, mely a középkori krónikákat, legendákat, törvényeket és egyéb forrásokat ölelné fel, a fennmaradt codexek kritikai egybevetésének felhasználásával.

Feladatához az igazi tudós komolyságával és odaadó buzgalmával fog. Előtanulmányait csendben, zaj és lárma nélkül végzi el. S ő, az egyszerű viszonyok között élő magánember saját költségén járja be a hazai és külföldi könyvtárakat, a hová hivatása szólította. S mivel művét nemcsak hazai, hanem európai használatra is szánta s így az egyes kútfők ismertetését latin nyelven kívánta megírni: a latin nyelv stílusának klasszikus magaslatára iparkodott eljutni. Megszerzi most a latin remekírókat becsesebbnél becsesebb kiadásokban s fiatalos kedvvel olvasgatja és tanulmányozza őket. S midőn régi keletű latinnyelvi műveltségét a kívánt fokig fejlesztette és szöveg-tanulmányainak egy részével készen volt, saját pénzén, senki által nem támogatva, 1881-ben megindította tiszteletre méltó kútfőgyűjteményét, a »*Historiae Hungaricae Fontes Domestici*«-t. A Magyar Tud. Akadémia Történelmi Bizottsága, mely hasonló gyűjtemény megindítását szintén tervezte, felszólította ugyan Mátyást, engedje át munkáját az Akadémia kiadásába;¹

¹ *Fraknoi Vilmos* akadémiai főtítkár 1880. jún. 7-iki kel. levele.

de Mátyás tagadólag válaszolt, mert . . . »történeti problémáinkat illető részleteim éppen nem korszerűek. A szövegkritikát pedig a felsorolt tények történeti érték-meghatározásától elválasztani nem akarom«, ¹ Ezen kitérő szavakat kétségkívül Mátyás régebbi elkeseredése sugalmazta. Ilyen hatás alatt kérte 1883-ban áthelyezését is Akadémiánk első osztályából a másodikba.

A »*Fontes Domestici*« négy kötete rövid öt év alatt megjelent. Az *első* kötetet Mátyás Szent István emlékének szenteli. Az egyes kútfők *lectio variansait* pontosan közli s ezenfelül Szent István három legendáját alkotó részeire szedi és ezeket szemléletesen feltünteti. Nagyon becses fejtegetésben értekezik Szent István legendáinak és Intelmeinek koráról, hitelességéről, szerkezetéről és szerzőjéről. Éles elméjű vizsgálódásainak legértékesebb eredményeit a második kötetben, Anonymus, Kézai és a Bécsi Képes Krónika szövegének közlése után olvassuk. Anonymusra vonatkozó fejtegetések ezek, — gondolkodó főnek mesteri alkotásai. Tudta, hogy történetíróink már jó egy százada hatalmas történelmi kritikával, de mégis eredménytelenül vitatkoznak Anonymus korának megállapításán. Ez a tárgy egész erővel ragadta meg lelkét. Tudományos törekvéseinek legkimagaslóbb célpontjául ezen kérdés megoldását tűzte ki. Vitatkozó szelleme itt egészen otthonos. Szigorúan tudományos módszerrel fog a munkához. Felsorolja mindazon történelmi, diplomatikai és földrajzi adatokat, melyeket I., II. és IV. Béla kora bizonyítására fel szoktak hozni; s ezeket azután sorra megeczáfolja. S így, az akadályok és törmelékek eltávolítása után, zavartalanul halad a bizonyítás útján, remek csoportosításával azon okoknak, melyek Anonymust határozottan III. Béla jegyzőjének követelik. Ezek olvasására az Árpádkor kiváló történetírója, *Pauler Gyula* így nyilatkozott: »E kérdés már el van döntve. Eldöntötte azt, még pedig úgy, a mint az efféle kérdéseket egyáltalában eldönteni lehet, *Mátyás Flórián*«. ²

¹ Mátyás Flórián válasza a főtítkár levelére.

² Századok 1883. 97. 1

A »*Fontes Domestici*« két első kötete a leghivatottabb szakférfiak elismerését vivta ki. *Pauler* szerint »Mátyás Flórián vállalatát és kiadásait valóban korszakot alkotónak kell tekintenünk«. ¹ *Fraknói* Vilmos akadémiai főtitkár 1883. decz. 20-iki hivatalos értesítése szerint »a M. T. Akadémia Történelmi Bizottsága méltányolva azon nagy szolgálat jelentőségét, melyet T. Tagtárs forráskiadásaival a hazai történettudománynak tesz, azok folytatását előmozdítani óhajtván, 500 frt segélyt szavazott meg«... ² A negyedik kötet meg már egészen Akadémiánk költségén jelent meg. S ezzel — írja Mátyásnak Szilágyi Sándor — »monumentum aere perennius emelsz magadnak, helyesebben a már emeltet tetőződ«. ³

Ezen meggyőződés vezette *Pauler* Gyulát és Szilágyi Sándort akkor is, midőn Mátyást »A magyar honfoglalás kútfői« munkatársául megnyerni iparkodtak. Szilágyi levelében így akar rá hatni:... »Nem hagyhatunk ki ebből a munkából. Sem tudásodat, sem éles kritikai bepillantásodat nem nélkülözhetjük... 30 évi fényes és sikeres munkára miért ne tennéd fel a koronát! Hijában! Anonymust neked kell bemutatni a milleniumon, hogy az ott méltóan jelenjék meg.« ⁴ Mátyás azonban — az adott körülmények között — nem vállalkozott a feladatra.

Mátyás a középkort alaposan és részletesen ismeri. Munkásságával nem egy egész korszakot vagy intézményt ölel fel, hanem részletkérdésekkel foglalkozik. Úgy tudja, hogy az épület fölemeléséhez előbb a kövek kifaragása és a téglák összehordása szükséges. A »*Századok*« hasábjain, a »*Magyar Történeti Problémák*«-ban bizonyítja, hogy Szent István születési éve 975; Péter nem Urseolo Otto fia; az

¹ *Századok* 1884. 364. l.

² *Fraknói* Vilmos 1883. decz. 20-iki levele.

³ *Szilágyi* Sándor 1884. decz. 16-iki kel. levele. — *Mátyás* a »*Fontes Domestici*« ötödik kötetének anyagával is nagy részben elkészült. A végső simítást és a sajtó alá rendezést — a megboldogult kívánsága szerint — *Baranyai Béla* somogyi levéltárnok végezi el. Ezen kötet tartalma a »*Chronicon Rithmicum*« és a »*Historia victoriae Nandorabensis*« lesz.

⁴ *Szilágyi* Sándor kelet nélküli levele.

első esztergomi érsek Asztrik-Anasztáz; Vazult nem Gizella királyné, hanem maga Szent István vakíttatja meg; Endre, Béla és Levente Vazulnak a fiai; s II. Endrét Váradon temették el. »*Szent István király kanonizációja*«-ban Szent Istvánnak népies szentté-avatását vitatja. A »*Diplomatikai Vitatkozások*«-ban egyes oklevelek koráról folytat eszmecserét.

Szilágyi Sándor mint szerkesztő nagyravette, hogy Mátyás ezen tartalmas cikkeket a »Századok«-nak szánta. 1894. márcz. 30-án írja Mátyásnak: »Megmondtam, hogy a mit küldesz, mindent *praeferenter* és *azonnal* adok. Hát csak küldd a »Diplomatikai vitatkozásokat« s adjon Isten neked erőt és egészséget, hogy még soká vitatkozhassál.«¹

S ez a kívánság teljesedett.

A millénium eszméje a magyar társadalom különböző rétegeit megmozgatta. Az irodalom terén is elevenesség észlelhető. Családok, testületek és vármegyék iratják monographiájukat. Megvillant az egész magyar nemzet története megírásának gondolata is. Meg is jelent *Szilágyi Sándor* szerkesztésében »*A magyar nemzet története*« tíz kötetben, az egyes korszakok más-más történetíró tollából.

Mátyás Flórián, mint az Árpádok történetének hivatott bűvára, ezen műből azt a részt vette tudományos vizsgálat alá, mely »*Magyarország története az Árpádok korában*« címet viseli.

Mátyásnak idevágó első észrevételei a »Katholikus Szemlé«-ben »*Korunk történetírói és a tudomány*« címen hangzanak el. Majd meg Akadémiánk színe előtt ezen hat értekezésben adja elő kifogásait: »*Történeti egyezések és tévedések*«; »*Pogány szokások őseinknél. Roger és Tamás esperesek a nagy tatárjárásról*«; »*Egy honfoglalás előtti magyar hadjáratról Németországban és I. Endre, Kálmán királyaink halála évéről*«; »*A magyarok első hadjáratai Európában*«; »*Chronologiai megállapítások hazánk XI. és XII. századi történeteihhez*«; »*Szent László és Imre királyok végnapjai és II. Endre életévei, fogsága és temetése*«.

¹ Szilágyi Sándor 1894. márcz. 30-iki levele Mátyás Flóriánhoz.

Ezen értekezések nem alkotnak kerek egészet. Mert Mátyás módszere az, hogy a »*Magyarország története az Árpádok korában*« című munka hibáit veszi kiindulópontul s azután ezeket czáfolja, megigazítja és magyarázza; majd meg a velök tárgyi vagy chronologiai kapcsolatban levő történeti események fejtegetésére tér át. Éles dialektikája, széles látóköre és nagy olvasottsága hatalmas erővel érvényesül a mű fogyatkozásainak igazolásában és a történeti tények megállapításában. A munka némely chronologiai tévedésének kijavítása után kimondja Mátyás, hogy »mindezen megállapítások régi dolgok. Pray és Katona eszközölték azokat már a múlt században. Nekünk pedig kötelességünk a kétségtelenül biztos adatokat bármily tekintély téves újításai ellen megvédelmezni. Tanultunk végre mi is valamit a most helyreigazított történeti díszmüből. Azt, hogy midőn királyaink chronológiáján változtatni akarunk, hasznunkra válik, ha előbb megolvassuk, mit határoztak azon ügyben nagyobb figyelemmel és kritikával működő régibb történetíróink«. ¹ Ennélfogva — mondja Mátyás — »az igazolt adatok hibásokkal eszközölt helyettesítése miatt, hazai történettudományunk hanyatlására kell következtetnünk«. ²

Mátyás ezen értekezéseinek mindegyikét még meg sem tartotta, midőn Akadémiánk őt, Pauler Gyula ajánlatára, 1898-ban rendes tagul választotta.

Mátyás Flórián *mint ember* a legritkább egyéniségek közül való. Szélsőséges temperamentuma a mindennapiság korlátait nem tűrte. Az emberek társaságát nem kereste, sőt kerülte. Zárkózottsága Veszprémben, ahol a nyolczvanas évek elején egyideig lakott, annyira szemet szűrt, hogy a rendőrség bankócsinálás gyanújába fogta. Pécssett is az egész város tudta, hogy Mátyáshoz bejutni nem lehet. Mindössze

¹ Chronologiai megállapítások hazánk XI. és XII. századi történetéhez. (Akad. Értekezések. II. oszt. XVIII. köt. 5. sz. 1899. 36. l.)

² Szent László és Imre királyok végnapjai és II. Endre életévei, fogsága és temetése. (Akad. Értekezések. II. oszt. XIX. köt. 1. sz. 3. l.)

is csak néhányunkat ért a kitüntetés, hogy egy évben egyszer-kétszer fölkereshettük egyszerű otthonában, a hol fűtetlen szobában, bundában üldögélve törte fejét a történelmi problémákon. Ez a remeteélet őt boldoggá tette. Nagy ritkán is bontakozott ki belőle; legfőlebb, ha egykori tanártársait, a ciszterci-rend pécsi főgymnasiumának tanári karát és a theologiai tanárokat nagy ritkán fölkereste. Ilyenkor azután áradt a szó ajkáról. Élénk előadása, józan humora, gazdag ismeretei és találó reflexiói a figyelmet állandóan lekötötték.

Igéneyei egyáltalán nincsenek; az élet külsőségeivel semmit sem törődik; kiadásai — a könyveket leszámítva — az életfentartás legszorosabb követelményein nem terjednek túl. Valósággal Diogenes-szerű életet él. Egyetlen nővérét, *Rózsát* azonban a magasabb műveltség megszerzésében anyagilag szívesen támogatta; s nagy örömmel látta, hogy ő Pécs város leánynevelésének munkájában egy egész életen át áldásosan fáradozik.

Érzülete vallásos. Hitét a theologiai ismeretek egész raja támogatja. Olvasottsága, főleg a bibliai tanulmányok és az egyháztörténelem terén, meglepő. Erről tanúskodnak azok a jámbor olvasmányok is, melyeket saját költségén, négy kötetben tett közzé. Napnyugtával szokott pihenőre térni; de reggel már négy órakor talpon van. A városban a legkorábbi misét hallgatja; mert naponkint jelen van a misén és végzi a zsolozsmákat.

Egész egyéniségében szerény, de önérzetes, — egy hosszú életen át végzett komoly munkának tudatában. Önzetlen, bátor és férfias karakter. A tudományt, az igazságot nagyra becsüli és iránta szigorú kötelességet érez lelkében. »Hanyatló korunk végnapjaiban sem tűrhetjük — úgymond — hogy némely árpádházi királyaink ország-lási állapotai még mindig változékony évszámításokban részesülnek«. ¹ . . . »ferdítések és tévedéseket kiméletből vagy félelemből elhallgatni felség sértési bűn a história, mint

¹ Chronologiai megállapítások hazánk XI. és XII. századi történetéhez. (Akad. Értekezések. II. oszt. 1899. XVIII. köt. 5. sz. 3. l.)

valódi tények tudománya ellen.«¹ Éppen ezért azon meggyőződésben van Mátyás, hogy »még a tudományos testületknél is szükség van ellenzékre. A hol ez hiányzik, ott ilyet teremteni kell; mert nem nélkülözhetjük a részrehajlatlan kritikát.«²

Mátyás munkakedve sohasem fogyatkozott meg. 1904 márczius vége felé azonban a betegség ágyba döntötte. *Troll* Ferencz, akkor a pécsi káptalan nagyprepostja, Mátyásnak régi barátja, meglátogatta őt és a halálról kezdett vele beszélgetni. »Halálom idejéről — szól Mátyás — én rendelkezem. Áldozó-csütörtök ünnepén halok meg«. De bizony a természet törvénye most is erősebbnek bizonyult az emberi akaratnál; mert Mátyás 1904 ápr. 2-án, nagyszombaton, a feltámadás ünnepén, nyolczvanhat éves korában hunyt el Pécsen. Életének javarészt itt töltötte el. Pécs városa méltán büszke volt jeles akadémikusára. Mátyás meg kegyeletes hűséggel ragaszkodott Pécshez; s vagyonát, melyet házassága révén szerzett, a Matessa nevű városi árvaháznak hagyta.

Tekintetes Akadémia! *Mátyás* Flórián hosszú életpályáján elismerést és hatalmat, rangot és vagyont nem keresett, hanem komoly tudóshoz méltóan *a tudománynak és a tudományért élt*. Megérdemli tehát, hogy mi itt, a tudománynak ezen előkelő csarnokában a hálás kegyelet babéraiból fonjunk homloka köré koszorút, ezen felíratral: Áldás emlékére!

¹ Egy honfoglalás előtti magyar hadjáratról Németországban és I. Endre, Kálmán királyaink halála évéről. (Akad. Értekezések. II. oszt. 1898. XVII. köt. 8. sz. 3. l.)

² Chronologiai megállapítások hazánk XI. és XII. századi történetéhez. (Akad. Értekezések. II. oszt. 1899. XVIII. köt. 5. sz. 42. l.)

FÜGGELÉK.

Mátyás Flórián irodalmi munkássága.

I. Önálló művek.

1. *Magyar-árja nyelvhasonlatok.* Pécs, 1857. 8° XII + 35 l.
2. *A magyar nyelv finnítési törekvések ellenében.* Pécs, 1857. 8°. XVII + 18—67 l.
3. *Észrevételek finnező véleményre. A magyar ősvallásról, nyelvészeti viták, és újabb magyar-árja nyelvhasonlatok.* Pécs, 1858. 8°. VI + 61 l.
4. *Keleti adomák, rokonnemű keresztény példákkal hasonlítva.* Pest, 1858. k. 8°. 143 l.
5. *Magyar nyelvtudomány.* I—III. füzet. Pécs, 1860., 1863., 1871. 8°.

I. A magyar birtokviszony. Nyelvszabályozási munkálat. Függelékül: az 1859. július 7. olvasott akadémiai székfoglaló beszéd. 88 l.

II. Akadémiai értekezések igazítás- és pótlékkul a Magyar nyelv szótárához. Akadémiai határozatnak megfelelőleg közli. 80 l. (I. Nyelvészetünk jelene s az Akadémiai Nagy Szótár kritikai méltánylata. — II. Magyar ősnyelvtanulmányok. — Záradékkul. A »Magyar Nyelvtörténeti Szótár« ügyében. — Aláírási Fel-szólítás ily című munkára: *Magyar Nyelvtörténeti Szótár.* Nyelv-adat gyűjtemény a Codex- és XVI—XVII. századi irodalomból. Szer-keszti *Mátyás Flórián.*)

III. *Nyelvtörténeti Értekezések.* 35 l. (I. Nyelvtörténeti tanulmányok szükséges voltáról. 1868-ban tartott akadémiai érte-kezés. — Magyar Nyelvtudomány. Némi nyelvészeti folyóiratba szánt, de elmaradt czikk. — III. Az 1869-i Marczibányi-juta-lomra beadott II. számú nyelvtudományi pályamunka bírálata.)

6. *Magyar nyelvtörténeti szótár.* A Magy. Tud. Akadémia megbízásából. I—III. füzet. Pest, 1868. — Pécs, 1871. 8°. (1—88) +

+ (89—192) + (193—303. + Pótlék. LXXII.) (A III. füzet és a mellékelt czimlap már: *Magyar nyelvtörténeti szótár-kisérlet.*)

7. *Nyelvtörténeti Szótár.* 1056 ívrét oldal. (Szerző eredeti kézírata a Magy. Nemzeti Muzeumban. Ms. hung. autogr. saec. XIX. folio in 2°. Jelzet: 1274. Kézirati Növedéknapló. 1904. év. 41. sz.)

Fol. Hung.

8. *Hildegund.* XII. századi történet. Pest, 1868. k. 8°. 93 l. [63—93. Nézetek keresztény házi nevelésről.]

9. *Asztrik-Anasztáz első esztergomi érsek, és Sz. István 1001-ki oklevele fölött értekezik Mátyás Flórián.* Buda, 1869. 8°. 16 l.

10. *Historiae Hungaricae Fontes Domestici.* (I—III. Pars prima. Scriptores.) Volumen I—IV. Quinque-Ecclesiis. 1881. 1883. 1884. (Budapestini) 1885. n. 8°. (Vol. I.) czl. + IV + 236. (Vol. II.) czl. + VIII + 315. (Vol. III.) czl. + V + 276. (Vol. IV.) czl. VIII + 298. l.

(Vol. I.) Vita Sanctorum Stephani regis et Emerici ducis. Ad fidem codicum seculi XII, XIII, et XIV-i recensuit, nonnulla eiusdem aetatis monumenta, disquisitionesque criticas adiecit.

(Vol. II.) Chronica Hungarorum. I. Magistri P. Belae regis notarii. — II. Magistri Simonis de Keza — Gesta Hungarorum. — III. Chronicon Pictum Vindobonense. Ad fidem codicum recensuit, observationes, disquisitionem de aetate Belae regis notarii, et animadversiones criticas adiecit.

(Vol. III.) Chronicon Dubnicense cum Codicibus Sambuci Acephalo et Vaticano, Cronicisque Vindobonensi Picto et Budensi accurate collatum. Accesserunt: II. Adnotationes chronologicae seculi XII. et XIII-i. III. Chronicon Monacense. IV. Chronicon Zagradiense et Varadiense. V. Joannis de Utino narratio de regibus Hungariae. Recensuit et praefatus est.

(Vol. IV.) Chronica minora. I. Chronicon Poseniense. II. Magistri Rogerii Carmen miserabile. III. Adnotationes historicae. IV. Ducum ac regum Hungariae genealogia triplex. V. Petri Ransani Epitome rerum Hungaricarum. Recensuit et disquisitionem de anno natali S. Stephani regis adiecit.

Kéziratban: (Vol. V.) Chronicon Rithmicum. Historia victoriae Nandoralbensis.

11. *Személykettőzések és látomások története. Hiteles adatok időszaki sorozatban. — Függelékül: Túlvilági szellemjelenések.* Pécs, 1892. 8°. 281 l.

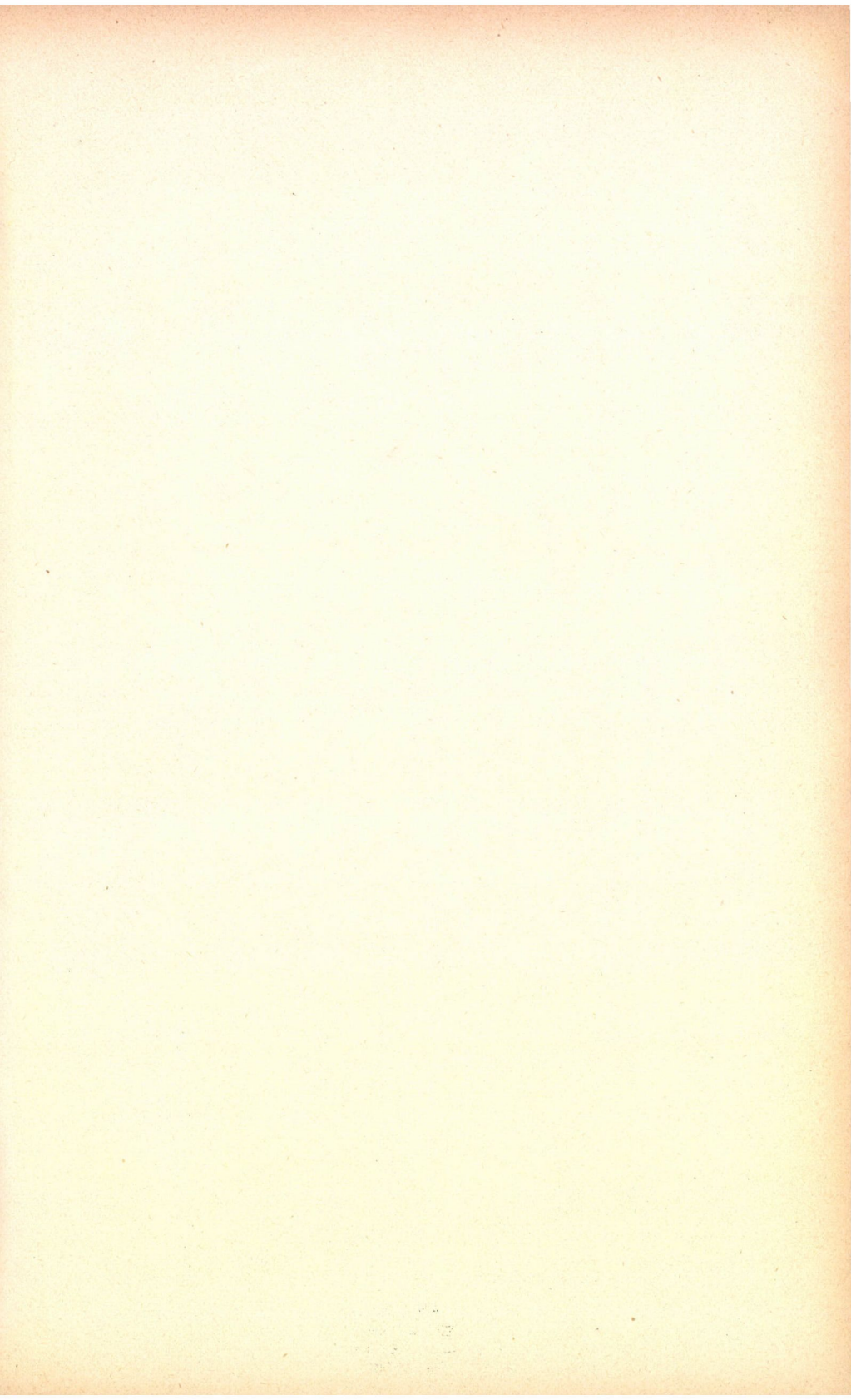
12. *Földi élet és áhitat csodái a természetvilágban. — Függelékül: Látomások túlvilági állapotokról.* Pécs, 1892. 8°. 326 l.

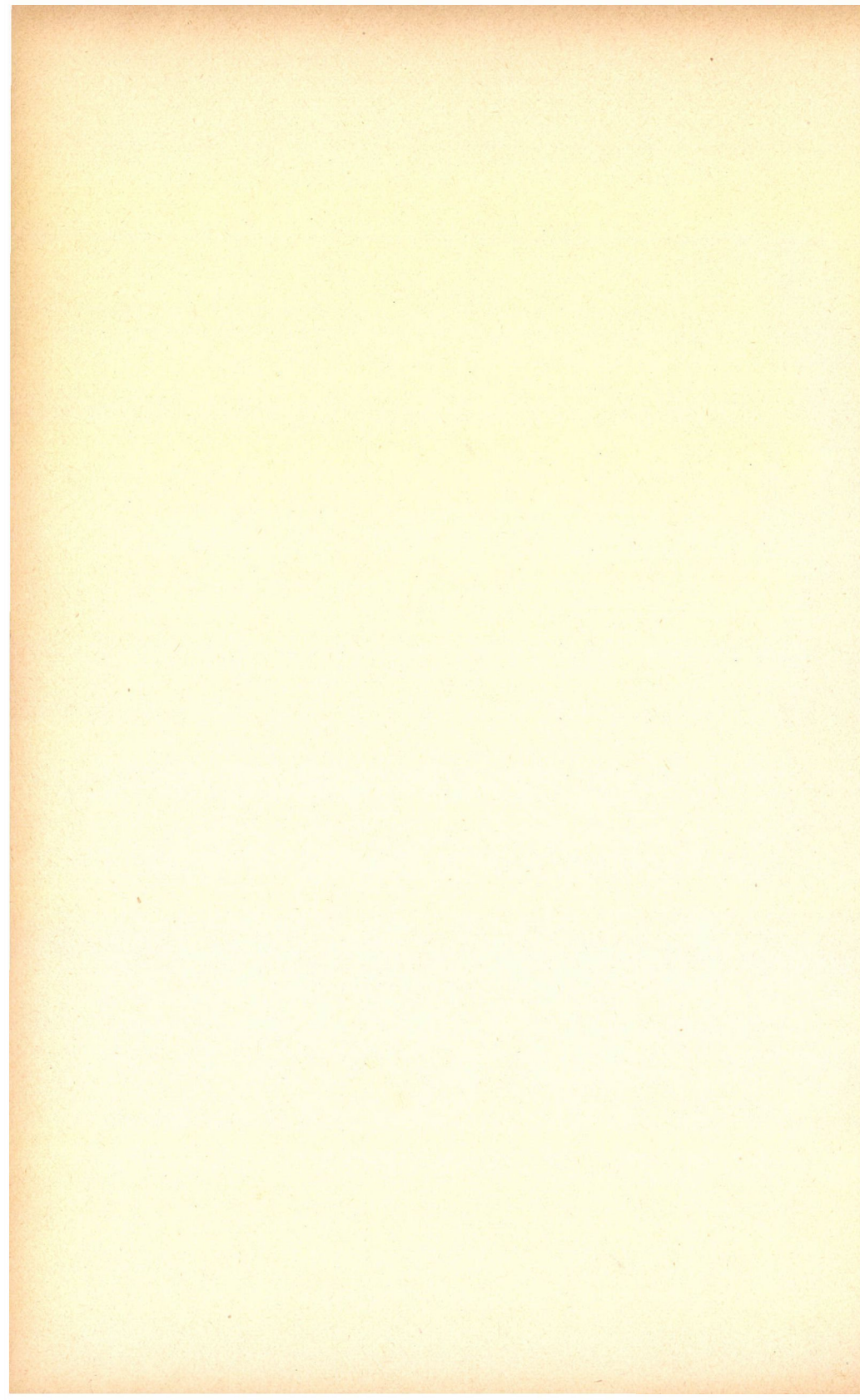
13. *Élet a halál után. Történeti adatok gyűjteménye.* Pécs, 1893. 8°. 275 l.

14. *Éledelel és pénz csak mellékes járulékok és idézések Isten színe elé. Történeti adatok gyűjteménye.* Pécs, 1893. 8°. 207 l.

II. Értekezések és kisebb dolgozatok.

1. *Magyar-árja nyelvhasonlatok.* (Magyar Nyelvészet. Szerk. Hunfalvy Pál, I. [1855.] 234—252. ll.)
2. *A hasonlító nyelvészetről, tekintettel a m. nyelv ékirati fontosságára, székfoglalólag értekezett júl. 7. 1859.* (Magyar Akadémiai Értesítő. XIX. év, 1859. Pótkötet. [2. füz.] 99—115. ll.) (Megjelent a Magyar Nyelvtudomány I. füz. 66—88. ll.)
3. *Régi magyar családi és időnevezetek.* (Nyelvtudományi Közlemények. III. 321—360. — Megjelent különnyomatban is, címlap nélkül, 1—40. l.)
4. *Magyar nyelvritkaságok.* (Nyelvtudományi Közlemények. IV. 188—208. ll.)
5. *Nyílt levél a szerkesztőhöz a Magyar történeti kútfők IV-ik kötete ügyében.* (Századok. 1886. [XX. évf.] 450—455. [hibásan 439.])
6. *A magyar nyelv multja és jelene. Nyelvtörténeti Szótár, s ethnographiai utazás terve.* Pécssett, 1867. 8°. 16 l.
7. *Magyar történeti problémák.* (I—II. közl.) (Századok. 1894. [XXVIII. évf.] 291—297. és 396—408. ll.)
8. *Diplomatikai vitatkozások.* (Századok. 1894. [XXVIII. évf.] 581—591. ll.)
9. *Szent István király kanonizációja.* (Századok. 1895. [XXIX. évf.] 218—225. és 318—328. ll.)
10. *Korunk történetírói és a tudomány.* (Katholikus Szemle. 1896. 252—267. ll.)
11. *Történeti egyezések és tévedések.* [Budapest, 1896. 8°. 30 l. [Értekezések a történeti tudományok köréből. XVI. 10.]
12. *Pogány szokások őseinknél. Roger és Tamás esperesek a nagy tatárjárásról.* Budapest, 1897. 8°. 35 l. [Értekezések a történeti tudományok köréből. XVII. 2.]
13. *Egy honfoglalás előtti magyar hadjáratról Németországban és I. Endre, Kálmán királyaink halála évéről.* Budapest, 1898. 8°. 29 l. [Értekezések a történeti tudományok köréből. XVII. 8.]
14. *A magyarok első hadjáratai Európában.* (Székfoglaló értekezés.) Budapest, 1898. 8°. 30 l.) [Értekezések a történeti tudományok köréből. XVII. 9.]
15. *Chronologiai megállapítások hazánk XI. és XII. századi történeteire.* Budapest, 1899. 8°. 42 l. [Értekezések a történeti tudományok köréből. XVIII. 5.]
16. *Szent László és Imre királyok végnapjai és II. Endre életévei, fogsága és temetése.* Budapest, 1900. 8°. 42 l. [Értekezések a történeti tudományok köréből. XIX. 1.]
17. *Népmondák és történeti adatok Záh Felicián merényletéről.* (Századok. 1905. XXXIX. évf. 97—118. ll.) — Ez a dolgozat szerző halála után, hagyatékából került sajtó alá, az örökösök szivességéből.

I. KÖTET.	I. Fábrián Gábor rendes tagról. <i>Zichy Antal</i> t. tagtól	— kor, 20 fili.
	II. Tanárky Gedeon lev. tagról. <i>Tóth Lőrincz</i> r. tagtól	— > 80 >
	III. Dr. Zlamál Vilmos lev. tagról. <i>Galgóczy Károly</i> lev. tagtól	— > 20 >
	IV. Fleischer Leberecht Henrik k. t.-ről. <i>Goldziher Ign.</i> l. tagtól	— > 60 >
	V. Hornyik János lev. tagról. <i>Szilágyi Sándor</i> r. tagtól	— > 40 >
	VI. Reichard Henrik Vilmos k. tagról. <i>Kanitz Ágost</i> lev. tagtól	— > 40 >
	VII. Boissier Péter Edmund k. tagról. Dr. <i>Haynald Lajos</i> t. tagtól	— > 40 >
	VIII. Greguss Ágost rendes tagról. <i>Bánóczy József</i> l. tagtól	— > 40 >
	IX. Grote Artur külső tagról. Dr. <i>Duka Tivadar</i> l. tagtól	— > 20 >
	X. Rózsay József t. tagról. Dr. <i>Batizfalvy Sámuel</i> l. tagtól ...	— > 40 >

I. KÖTET.	I. Petzval Ottó r. tagról. <i>Kondor Gusztáv</i> l. tagtól	— > 20 >
	II. Ökröss Bálint lev. tagról. <i>Tóth Lőrincz</i> r. tagtól	— > 40 >
	III. Hunfalvy János r. tagról. <i>Keleti Károly</i> r. tagtól	— > 60 >
	IV. Tóth Ágoston lev. tagról. <i>Hollán Ernő</i> t. tagtól	— > 40 >
	V. Oppolzer Tivadar külső tagról. <i>Konkoly Miklós</i> tiszt. tagtól	— > 30 >
	VI. Paúr Iván lev. tagról. <i>Hampel József</i> l. tagtól	— > 50 >
	VII. Pauer János l. tagról. Dr. <i>Czobor Béla</i> l. tagtól	1 > 20 >
	VIII. Heer Oszvald külső tagról. <i>Klein Gyula</i> l. tagtól	— > 80 >
	IX. Balogh Kálmán r. tagról. <i>Högyes Endre</i> r. tagtól	1 > 20 >
	X. Pott Frigyes Ágoston k. tagról. <i>Pecz Vilmos</i> l. tagtól ...	— > 40 >
	XI. Danielik János t. tagról. <i>Szvorényi József</i> t. tagtól	— > 60 >
	XII. Apáthy István r. tagról. <i>Matlekovics Sándor</i> l. tagtól	— > 60 >
	XIII. Rómer F. Flóris r. tagról. <i>Hampel J.</i> l. tagtól	1 > 20 >
	XIV. Zsigmondy Vilmos l. tagról. <i>Péchy Antal</i> l. tagtól	— > 50 >
	XV. Rónay János Jácint r. tagról. <i>Pór Antal</i> l. tagtól	— > 60 >

KÖTET.	I. Pesty Frigyes r. tagról. <i>Ortvay Tivadar</i> l. tagtól	— > 80 >
	II. Gorové István t. tagról. <i>György Endre</i> l. tagtól	— > 40 >
	III. Beöthy Leó l. tagról. <i>György Endre</i> l. tagtól	— > 40 >
	IV. Jendrássik Jenő r. tagról. <i>Klug Nándor</i> l. tagtól	— > 60 >
	V. Rádzsa Rádzsendralála Mitra k. t.-ről. <i>Duka Tivadar</i> l. tagtól	— > 80 >
	VI. Kacskovics Lajos l. tagról. <i>Nagy Iván</i> r. tagtól	— > 20 >
	VII. Ballagi Mór r. tagról. <i>Imre Sándor</i> r. tagtól	1 > — >
	VIII. Lenhossék József r. tagról. <i>Mihalkovics Géza</i> r. tagtól ...	— > 90 >
	IX. Haán Lajos l. tagról. <i>Zsilinszky Mihály</i> l. tagtól	— > 60 >
	X. Keleti Károly r. tagról. <i>Jekelfalussy József</i> l. tagtól	— > 60 >

KÖTET.	I. Szücs István lev. tagról. <i>Ballagi Géza</i> l. tagtól	— > 60 >
	II. Renan mint orientalista. <i>Goldziher Ignác</i> r. tagtól	2 > — >
	III. Pančič József külső tagról. <i>Kanitz Ágost</i> l. tagtól	— > 80 >
	IV. Bárány Kemény Gábor t. tagról. <i>György Endre</i> l. tagtól ...	— > 60 >
	V. Wenzel Gusztáv r. tagról. <i>Vécsey Tamás</i> r. tagtól	1 > 50 >
	VI. Sir Richard Owen k. tagról. <i>Margó Tivadar</i> t. tagtól	1 > — >
	VII. Vajkay Károly l. tagról. <i>Tóth Lőrincz</i> r. tagtól	— > 60 >
	VIII. Grünwald Béla l. tagról. <i>Láng Lajos</i> r. tagtól	— > 60 >
	IX. Deák Farkas r. tagról. Bárány <i>Radvánszky Béla</i> t. tagtól ...	— > 30 >
	X. Szabó Károly r. tagról. <i>Szilágyi Sándor</i> r. tagtól	— > 30 >
	XI. Markusovszky Lajos t. tagról. <i>Högyes Endre</i> r. tagtól	— > 60 >
	XII. Roscher Vilmos k. tagról. <i>Kautz Gyula</i> r. tagtól	1 > 50 >

IX. KÖTET.	I. Cantù Caesar k. tagról. Óváry Lipót l. tagtól ...	— kor. 60 fill.
	II. Dankó József lev. tagról. Pór Antal r. tagtól ...	— > 60 >
	III. Nagy Imre r. tagról. Fejérpataky László r. tagtól ...	— > 50 >
	IV. Ludwig K. F. V. k. tagról. Klug Nándor r. tagtól ...	— > 60 >
	V. Kronecker Lipót k. tagról. Rados Gusztáv l. tagtól ...	— > 30 >
	VI. Margó Tivadar t. tagról. Entz Géza r. tagtól ...	— > 60 >
	VII. Gneist Rudolf k. tagról. Concha Győző l. tagtól ...	— > 80 >
	VIII. Du Bois-Reymond E. k. tagról. Thanhoffer L. r. tagtól ...	— > 60 >
	IX. Xántus János l. tagról. Mocsáry Sándor l. tagtól ...	— > 60 >
	X. Hazslinszky Frigyes r. tagról. Mágócsy-Dietz S. l. tagtól ...	— > 80 >
	XI. Finály Henrik l. tagról. Márki Sándor l. tagtól ...	1 > 20 >
	XII. Török József és Antal Géza tagokról. Hőgyes Endre r. tagtól	— > 60 >
X. KÖTET.	I. Spencer Wells k. tagról. Duka Tivadar l. tagtól ...	— > 30 >
	II. Szathmáry György l. tagról. Zsilinszky Mihály r. tagtól ...	— > 60 >
	III. Gladstone W. E. k. tagról. György Endre l. tagtól ...	— > 60 >
	IV. Ábel Jenő l. tagról. Hegedüs István l. tagtól ...	— > 60 >
	V. Horvát Boldizsár t. tagról. Tóth Lőrincz r. tagtól ...	1 > — >
	VI. Nagy Iván r. tagról. Márki Sándor l. tagtól ...	— > 40 >
	VII. Mihalkovics Géza r. tagról. Thanhoffer Lajos r. tagtól ...	— > 50 >
	VIII. Pasteur Lajos k. tagról. Hőgyes Endre r. tagtól ...	1 > — >
	IX. Capasso Bertalan k. tagról. Óváry Lipót l. tagtól ...	— > 30 >
	X. Jurányi Lajos r. tagról. Mágócsy-Dietz Sándor l. tagtól ...	1 > — >
	XI. Bunsen Róbert k. tagról. Than Károly r. tagtól ...	1 > — >
	XII. Gr. Andrásy Manó l. tagról. Br. Radvánszky Béla t. tagtól	— > 30 >
XI. KÖTET.	I. Domanovszky Endre l. tagról. Alexander Bernát l. tagtól ...	— > 30 >
	II. Hauer Ferencz k. tagról. Böckh János l. tagtól ...	1 > 20 >
	III. Télfy Iván l. tagról. Pecz Vilmos l. tagtól ...	— > 80 >
	IV. Szilágyi Sándor r. tagról. Fraknoi Vilmos r. tagtól ...	2 > — >
	V. Laufenauer Károly l. tagról. Kétly Károly l. tagtól ...	— > 30 >
	VI. Arneth Alfréd k. tagról. Károlyi Árpád r. tagtól ...	— > 40 >
	VII. Hollósy Jusztián l. tagról. Fehér Ipoly t. tagtól ...	— > 40 >
	VIII. Jekelfalussy József r. tagról. Vargha Gyula l. tagtól ...	— > 40 >
	IX. Fodor József r. tagról. Hőgyes Endre r. tagtól ...	— > 20 >
	X. Horvát Árpád l. tagról. Károlyi Árpád r. tagtól ...	— > 40 >
	XI. Halász Ignác l. tagról. Szilasi Móricz l. tagtól ...	— > 40 >
	XII. Tóth Lőrincz r. tagról. Vécsey Tamás r. tagtól ...	1 > — >
XII. KÖTET.	I. Taine Hippolyt k. tagról. Alexander Bernát l. tagtól ...	— > 60 >
	II. Heller Ágost r. tagról. Fröhlich Izidor r. tagtól ...	— > 60 >
	III. Kerékgyártó Árpád l. tagról. Békefi Remig l. tagtól ...	— > 60 >
	IV. Plósz Pál l. tagról. Lengyel Béla r. tagtól ...	— > 30 >
	V. Bethlenfalvi Balássy Ferencz l. tagról. Szentkláray Jenő l. tagtól ...	— > 80 >
	VI. Kondor Gusztáv l. tagról. Kövesligethy Radó l. tagtól ...	— > 60 >
	VII. Krones Ferencz k. tagról. Wertheimer Ede l. tagtól ...	— > 30 >
	VIII. Bertrand Sándor k. tagról. Wosinsky Mór l. tagtól ...	— > 30 >
	IX. Torma Károly r. tagról. Téglás Gábor l. tagtól ...	— > 60 >
	X. Czobor Béla r. tagról. Békefi Remig l. tagtól ...	— > 80 >
	XI. Ráth Zoltán l. tagról. Vargha Gyula l. tagtól ...	— > 60 >
	XII. Szigeti József l. tagról. Berczik Árpád l. tagtól ...	— > 45 >